

БӨЛІМ: БАЛАБАҚША

Ұсақ қол моторикасын сурет салудың дәстүрлі емес тәсілі арқылы дамыту

ЖАРИЯЛАНДЫ 01.11.2021	ТІРЕК СӨЗДЕР ата-анаға кеңес, ата-анамен жұмыс, бала дамуы, балабақша, балабақша әдістемесі, балабақша бағдарламасы, балабақша қазақша, балабақша тәрбиешісі, балалар дүниесі, балалар ойыны, балалар тәрбиесі, балалар үшін, балалармен жаттығу, балалармен жұмыс, балалармен тәрбие, баланың дамуы, дамыту ойындары, ерте даму, ерте оқу, креативті тәрбие, қимылды ойындар, логопед, мектепке дейінгі тәрбие, ойын әдістемесі, педагогика, сенсорлық даму, сөйлеуді дамыту, тәрбие және оқыту, тәрбиеші, тіл дамыту	СІЛТЕМЕ https://bilimger.kz/108927/
---------------------------------	--	---

«Балалық шақ – адам өмірінің маңызды кезеңі,
болашақ өмірге дайындық емес, нағыз өмір
жарқын, ерекше, қайталанбас өмір.
Ал балалық шақ қалай өтті
Балалық шақта баланы қолынан жетектеген,
оның санасы мен жүрегіне қоршаған әлемнен не кірді —
шешуші түрде байланысты
бүгінгі сәби қандай адам болады».

(В.А. Сухомлинский)

Шығармашылық тұлғаны қалыптастыру қазіргі кезеңдегі педагогикалық теория мен практиканың маңызды міндеттерінің бірі болып табылады. Оның дамуы мектеп жасынан бастап тиімдірек басталады. В.А.Сухомлинский айтқандай: «Балалардың қабілеттері мен таланттарының бастауы сіздің қолыңызда. Саусақтан, бейнелеп айтсақ, шығармашылық ойдың қайнар бұлағынан нәр алған ең жақсы иірімдер – ағындар. Басқаша айтқанда, баланың қолында шеберлік неғұрлым көп болса, бала

ақылды болады ». Көптеген мұғалімдердің айтуынша, балалардың барлығы дарынды. Сондықтан бұл таланттарды дер кезінде байқап, сезініп, мүмкіндігінше тезірек балаларға оларды іс жүзінде, өмірде көрсетуге мүмкіндік беруге тырысу керек. Ересектердің көмегімен көркемдік және шығармашылық қабілеттерін дамыта отырып, бала жаңа туындылар жасайды (*сурет, қосымша*) ... Бірегей нәрсені ойлап табады, әр кезде ол объектіні жасау тәсілдерімен тәжірибе жасайды. Мектеп жасына дейінгі бала өзінің эстетикалық дамуында қарапайым көрнекі-сенсорлық әсерден адекватты бейнелеу және экспрессивтік құралдармен түпнұсқалық бейнені (*композицияны*) жасауға дейін барады . Осылайша, оның шығармашылығына негіз жасау қажет. Бала неғұрлым көп көреді, естиді, бастан өткереді, оның қиялының белсенділігі арта түседі.

Мектеп жасына дейінгі балалармен бірнеше жыл жұмыс істеп, көркем шығармашылықтағы диагностика нәтижелеріне назар аудардым. Балалар критерийлер бойынша жақсы нәтиже көрсетеді:

- түрлі -түсті қарындаштармен әр түрлі сызықтарды шығара алу, салу;
- тар және кең щеткамен бояу штрихтарын қолдану мүмкіндігі;
- бояулардың негізгі түстерін, реңктерін тану, атау және оларды араластыру қабілеті;
- щеткаларды, желім мен пластилинді жұмыста дұрыс қолдана білу;
- жұмыс кезінде трафареттер мен басып шығаруды қолдану мүмкіндігі;
- жұмыс орнын тазалау мүмкіндігі.

Сонымен қатар балалардың төмен қабілеттілігі байқалды:

- сыныптағы әрекеттер мен жауаптардағы белгісіздік пен шектеу;
- көрнекі материалдарды өз бетінше таңдаудағы пассивтілік және парақтағы кескіннің орналасуы;
- стандартты емес бояу әдістерін қолдану кезінде шатасу;
- көрнекі материалдармен тәжірибе жасау мүмкіндігі;
- мұғалімнің таныс сурет әдісі бойынша нақты түсініктеме күтуі;

қиялдың, көркем шығармашылықтың көрінісі;

- сурет объектісіне жеке қатынасты жеткізу қабілеті.

Қорытындылай келе, балалардың өзіне деген сенімі, қиялы, дербестігі жоқ екенін түсіндім. Бұл мәселені шешу үшін мен әдістемелік әдебиеттерді терең зерттей бастадым. Мен өзім үшін бейнелеу әрекетіндегі көшбасшылық критерийлерін нақты анықтадым, мысалы: балалардың шығармашылық дамуының ерекшеліктерін білу,

олардың ерекшеліктері, нәзік, әдептілік, баланың бастамасы мен дербестігін қолдау, ықпал ету. қажетті дағдыларды меңгеру.

Мен, әсіресе, ойлауға емес, оларды үйрету, бұл балалар ақыл дамыту болатын көмегімен, сурет дәстүрлі емес тәсілдермен мүдделі және шығармашылық белсенділігін белсендіру болды. психолог Ольга Новикова айтуынша, «бір бала үшін Сурет салу өнері, бірақ сөйлеу емес. Сызу ол сөзбен білдіруге мүмкін емес жасы бойынша шектеулер салдарынан қандай, білдіруге мүмкіндік береді. фон ішіне, ұтымды жоғалады сызу процесінде, тыйым салулар мен шектеулер ауытқу. Осы сәтте, бала мүлдем тегін. «

Дәстүрлі емес кескіндеме әдістері материалдар мен құралдардың әдеттен тыс комбинацияларын көрсетеді. Әрине, мұндай техниканың артықшылығы — оларды қолданудың әмбебаптығы. Оларды жүзеге асыру технологиясы ересектерге де, балаларға да қызықты және қол жетімді. Дәстүрлі емес әдістер балалар үшін өте тартымды, өйткені олар өздерінің қиялдарын, тілектерін білдіруге және жалпы өзін-өзі көрсетуге үлкен мүмкіндіктер ашады.

Балалар кішкентай кезінен-ақ қоршаған дүниеден алған әсерлерін өз өнерінде көрсетуге тырысады. Менің жұмысым — бояудың дәстүрлі емес әдістерін қолдану. Дәстүрлі емес тәсілдермен сурет салу — балаларды таң қалдыратын және қуанта алатын көңілді, әсерлі әрекет. Баланың дамуында қоршаған орта маңызды рөл атқарады. Сондықтан пәндік дамытушы ортаны ұйымдастырған кезде мазмұнының дамытушылық сипатта болғанын, әр баланың жеке мүмкіндіктеріне сай, балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес қолжетімді және шығармашылық қабілетін дамытуға бағытталғанын ескердім. Үйде қанша қажет емес қызықты заттар (тіс щеткасы, тарақтар, пенопласт, тығындар, полистирол, жіптің катушкасы, шамдар және т.б.). Біз серуендеуге шықтық, мұқият қарасақ, неше қызықты заттар бар: таяқшалар, конустар, жапырақтар, малтатастар, өсімдік тұқымдары, одуваншы мамық, ошаған, терек. Бұл заттардың барлығы өндірістік қызметтің бұрышын байытты. Ерекше материалдар мен ерекше әдістер балаларды «Жоқ» сөзінің жоқтығымен қызықтырады, сіз қалағаныңызша және қалағаныңызша сурет сала аласыз, тіпті өзіңіздің ерекше техникаңызды ойлап таба аласыз. Балалар ұмытылмас сезінеді, жағымды эмоциялар, ал эмоциялар арқылы баланың көңіл-күйін, оны қуантып, мұңайтуын бағалауға болады.

Мектеп жасына дейінгі балалардың суреттерін талдай келе, мен сурет салу дағдысын жеңілдету қажет деген қорытындыға келдім, себебі кез келген ересек адам да объектіні бейнелей алмайды. Бұл мектеп жасына дейінгі балалардың сурет салуға деген қызығушылығын айтарлықтай арттырады. Көптеген дәстүрлі емес сурет салу әдістері бар, олардың ерекшелігі балаларға қажетті нәтижеге тез жетуге мүмкіндік беретіндігінде. Дәстүрлі емес әдістерді оқытудың табыстылығы көбінесе мұғалімнің балаларға белгілі бір мазмұнды жеткізу, олардың білім, білік, дағдыларын қалыптастыру үшін қандай әдіс-тәсілдерді қолданатынына байланысты.

Тәжірибе көрсеткендей, дәстүрлі емес имидждік техниканы меңгеру мектепке дейінгі балаларға шынайы қуаныш сыйлайды, егер ол балалардың белсенділігі мен жас ерекшеліктерін ескере отырып құрастырылса. Олар қиындық көрмей, әртүрлі үлгілерді салуға қуанышты. Балалар көркем материалдарды батыл қабылдайды, балалар олардың әртүрлілігі мен тәуелсіз таңдау мүмкіндігінен қорықпайды. Олар орындалу үдерісінен ләззат алады. Балалар осы немесе басқа әрекетті бірнеше рет қайталауға дайын. Қозғалыс неғұрлым жақсы болса, соғұрлым олар өздерінің жетістіктерін көрсеткендей қайталайды және үлкендердің назарын өздерінің жетістіктеріне аударып, қуанады.

Жұмыс кезінде мен бір мәселеге тап болдым, балалар сурет салудан қорқады, өйткені олар ойлағандай олар жасай алмайды және олар табысқа жете алмайды. Бұл әсіресе балаларда бейнелеу әрекетінің дағдылары әлі нашар дамыған, пішін қалыптастырушы қимылдары жеткілікті дамымаған орта топта байқалады. Балаларда өзіне деген сенімділік, қиял, тәуелсіздік жетіспейді. Балаларды белсенділікке ынталандыру, олардың өте оңай кішкентай суретші болатынына және қағазда ғажайыптар жасай алатынына сендіретін ынталандыру. Ал мен өзіме қажет нәрсені таба алдым. Балаларға сурет салуды үйретуде әріптестерімнің тәжірибесін пайдаландым. Кейін мен оны түзетіп, өз түзетулерімді енгіздім.

Дәстүрлі емес суреттің түрлері.

Блотография. Ол балаларға дақтарды (қара және түрлі-түсті) жасауды үйретуден тұрады. Содан кейін 3 жастағы бала оларға қарап, суреттерді, заттарды немесе жеке бөлшектерді көре алады. «Сенің менікі не ұқсайды?», «Ол кімді немесе нені еске салады?» — бұл сұрақтар өте пайдалы, өйткені ойлау мен қиялын дамыту. Осыдан кейін, баланы мәжбүрлемей, бірақ көрсете отырып, келесі кезеңге өтуді ұсынамыз — дақтарды іздеу немесе аяқтау. Нәтиже тұтас сюжет болуы мүмкін.

Ұзын қағаз жолағына бірге сурет салу. Айтпақшы, қағаз пішімін өзгерту пайдалы (яғни стандартты ғана емес). Бұл жағдайда ұзын жолақ екі адамға бір-біріне кедергі жасамай сурет салуға көмектеседі. Сіз оқшауланған объектілерді немесе сюжеттерді салуға болады, яғни. жақын жерде жұмыс істеу. Және бұл жағдайда да бала анасының немесе әкесінің шынтағынан жылы болады. Содан кейін ұжымдық сурет салуға көшкен жөн. Ересектер мен бала кім не салатынын келіседі, осылайша бір сюжет алынады.

Қатты, жартылай құрғақ қылқаламы бар жаб. Мәнерлілік құралдары: түс текстурасы, түс. Материалдар: қатты щетка, гуашь, кез - келген түс пен көлемдегі қағаз немесе үлпілдек немесе тікенекті жануардың кесілген силуеті. Кескінді алу әдісі: бала гуашьке қылқаламды түсіріп, тігінен ұстап қағазға тигізеді. Жұмыс кезінде щетка суға батпайды. Бұл бүкіл парақты, контурды немесе үлгіні толтырады. Бұл пушистый немесе тікенді беттің құрылымына еліктеу болып шығады.

Саусақтармен сурет салу . Мәнерлеу құралдары: дақ, нүкте, қысқа сызық, түс. Материалдар: гуашь бар табақтар, кез -келген түсті қалың қағаз, кішкене парақтар, майлықтар. Суретті алу әдісі: бала гуашь бояуымен саусағын төмен түсіріп, қағазға нүктелер, дақтарды салады. Әрбір саусақ әртүрлі түсті бояумен толтырылған. Жұмыстан кейін саусақтар майлықпен сүртіледі, содан кейін гуашь оңай жуылады.

Алақанмен сурет салу . Көрсеткіш құралдары: дақ, түс, фантастикалық силуэт. Материалдар: гуашь бар кең табақтар, щетка, кез келген түсті қалың қағаз, үлкен форматты парақтар, майлықтар. Кескінді алу әдісі: бала алақанын (бүкіл щетканы) гуашьке түсіреді немесе щеткамен бояйды (5 жастан бастап) және қағазға басып шығарады. Әртүрлі түстермен боялған оң және сол қолмен сурет салу. Жұмыстан кейін қолдар майлықпен сүртіледі, содан кейін гуашь оңай жуылады.

Үш жұп қолмен сырмен сурет салу. Тік бұрышты қағаз парағын, 3 қарындашты алыңыз. Ересектер мен бала бөлінеді: кім бірінші сурет салады, кім екінші, кім үшінші болады. Біріншісі сурет салуды бастайды, содан кейін жапырақты жоғары қарай бүгіп, кішкене бөлігін қалдырып, суретін жабады (мысалы, мойын). Мойыннан басқа ештеңені көрмейтін екіншісі, әрине, денені жалғастырып, аяқтың бір бөлігін ғана қалдырады. Үшіншісі аяқталады. Содан кейін бүкіл парақ ашылады — және бұл әрқашан күлкілі болып шығады: пропорциялардың, түстердің сәйкессіздігінен.

Домалау қағазы. Экспрессивтілік құралдары: текстура, көлем. Материалдар: майлықтар немесе түрлі-түсті екі жақты қағаз, табаққа құйылған ПВА желімі, қалың қағаз немесе негізге арналған түрлі-түсті картон. Суретті алу тәсілі: бала қолындағы қағазды жұмсақ болғанша мыжылады. Содан кейін ол допты домалатады. Оның өлшемдері әртүрлі болуы мүмкін: кішкентайдан (жидек) үлкенге дейін (бұлт, снеговик үшін кесек). Осыдан кейін қағаз кесегін желімге батырып, негізге жабыстырады.

Қағаздан мыжылған әсер. Экспрессивтілік құралдары: дақ, текстура, түс. Материалдар: гуашь сіңдірілген жұқа көбік резеңкеден жасалған штамп төсемі бар табақша немесе пластик қорап, кез келген түсті және өлшемдегі қалың қағаз, мыжылған қағаз. Суретті алу тәсілі: бала мыжылған қағазды сиямен мөртабанға басып, қағазға әсер етеді. Басқа түс алу үшін табақша да, мыжылған қағаз да өзгереді.

Балауыз қарындаштар + акварельдер . Экспрессивтілік құралдары: түс, сызық, дақ, текстура. Көрнекі құралдар: балауыз қарындаштар, қалың ақ қағаз, акварель, қылқалам. Кескін алу әдісі: бала ақ қағазға балауыз қарындаштармен сурет салады. Содан кейін парақты бір немесе бірнеше түстерге акварельмен бояйды. Қарындаш сызбасы боялмаған күйінде қалады.

Шам + акварель. Экспрессивтілік құралдары: түс, сызық, дақ, текстура. Көрсеткіштер: шам, қалың қағаз, акварель, қылқалам. Суретті алу әдісі: бала қағазға шаммен сурет салады. Содан кейін ол парақты акварельмен бір немесе бірнеше

түске бояйды. Шамның үлгісі ақ болып қалады.

Растрлық кескін. Балаларға дәстүрлі емес нәрсенің бәрі ұнайды. Нүктелермен сурет салу әдеттен тыс, бұл жағдайда әдістерді білдіреді. Іске асыру үшін фломастер, қарындаш алып, оны ақ қағазға перпендикуляр қойып, сурет салуды бастауға болады. Бірақ мұнда бояулармен нүктелік кескіндерді алудың ең жақсы жолы бар. Міне, мұны қалай істеу керек. Күкірттен тазартылған сіріңке мақтаның кішкене бөлігімен тығыз оралып, қалың бояуға батырылады. Ал содан кейін нүктелерді салу принципі бірдей. Ең бастысы — баланы бірден қызықтыру.

Бүріккіш. Экспрессивтілік құралдары: нүкте, текстура. Материалдар: қағаз, гуашь, қатты щетка, қалың картон немесе пластик (5 x 5 см) бөлігі. Суретті алу әдісі: бала қылқаламға бояу салады және қылқаламды қағаздың үстінде ұстаған картонға соғады. Содан кейін парақты бір немесе бірнеше түстерге акварельмен бояйды. Қағазға шашыранды бояу.

Жапырақ іздері. Экспрессивтілік құралдары: текстура, түс. Материалдар: қағаз, гуашь, әр түрлі ағаштардың жапырақтары (жақсырақ құлаған), щеткалар. Кескінді алу әдісі: бала түрлі түсті бояулармен ағаш бөлігін жабады, содан кейін қағазды боялған жағымен басып шығарады. Әр жолы жаңа парақ алынады. Жапырақтардың жапырақшаларын щеткамен бояуға болады.

Уақыт өте келе балалардың қабілетін анықтау үшін әр түрлі әдістерді қолдана отырып сабақтар циклын жүргізе отырып, балалардың дәстүрлі емес әдістерді қолдана отырып бояулармен жұмыс жасау қабілеті бар екені анық. Көркемдік және шығармашылық қабілеттері нашар дамыған балаларда көрсеткіштер оқу жылының басындағы көрсеткіштен сәл жоғары, бірақ дәстүрлі емес материалдарды қолдану, тақырып пен техникаға деген ынтаның деңгейі мен түсті қабылдау қабілетінің арқасында жақсартылған.

Монотиптік әдіс. Бұл туралы екі сөз, өкінішке орай, сирек қолданылады. Және бекер. Өйткені бұл мектепке дейінгі жастағы балаларды қызықтыратын көптеген нәрселерге толы. Қысқасы, бұл целлофанға салынған сурет, содан кейін ол қағазға көшіріледі. Тегіс целлофанға мен щеткамен бояумен, мақта матамен немесе саусағыммен бояймын. Бояу қалың және жанды болуы керек. Бірден, бояу құрғағанша, целлофан кескінін қалың ақ қағазға айналдырып, сызбаны сүртіңіз, содан кейін оны жоғары көтеріңіз. Екі сурет шығады. Кейде сурет целлофанда, кейде қағазда қалады.

Ылғал қағазға сурет салу. Соңғы уақытқа дейін құрғақ қағазға ғана сурет салуға болады деп есептелді, себебі бояу сумен жеткілікті мөлшерде сұйылтылған. Бірақ дымқыл қағазға жақсы түсірілетін бірқатар нысандар, сюжеттер, бейнелер бар. Сізге екіұштылық, анық еместік қажет, мысалы, егер бала келесі тақырыптарды бейнелейтін болса: «Тұман басқан қала», «Мен армандадым», «Жаңбыр жауып тұр», «Түнгі қала»,

«Перде артындағы гүлдер» т.б. . Мектеп жасына дейінгі балаға қағазды аздап ылғалдандыруға үйрету керек. Қағаз тым ылғалды болса, сызба жұмыс істемеуі мүмкін. Сондықтан мақтаның бір бөлігін таза суға малындырып, сығып, қағаздың бүкіл парағына, немесе (қажет болған жағдайда) тек бөлек бөлігіне жүгіру ұсынылады. Ал қағаз түсініксіз суреттер жасауға дайын.

Дәстүрлі емес материалдар мен әдістерді қолдану арқылы бейнелеу әрекеті баланың дамуына ықпал етеді:

- қолдың ұсақ моторикасы мен тактильді қабылдау;
- қағаз бетіндегі кеңістікті бағдарлау, көз және визуалды қабылдау;
- назар мен табандылық;
- көру дағдылары мен дағдылары, байқау, эстетикалық қабылдау, эмоционалды жауаптылық;
- сонымен қатар, бұл әрекет процесінде мектеп жасына дейінгі баланың бақылау және өзін-өзі бақылау дағдылары қалыптасады.

Шығармашылық процесс — бұл нағыз ғажайып. Балалар өздерінің ерекше қабілеттерін және жаратылу қуанышын қалай ашатынын бақылаңыз. Мұнда олар шығармашылықтың артықшылықтарын сезіне бастайды және қателіктер шығармашылықта да, өмірінің барлық аспектілерінде де кедергі емес, мақсатқа жету жолындағы қадамдар ғана деп санайды. «Шығармашылықта дұрыс жол жоқ, бұрыс жол жоқ, өз жолың ғана бар» деп балалардың бойына сіңірген абзал .

Бала жұмысының нәтижесі көп жағдайда оның қызығушылығына байланысты, сондықтан сабақта мектеп жасына дейінгі баланың зейінін белсендіру, оны қосымша ынталандырулар арқылы белсенділікке баулу маңызды. Мұндай ынталандырулар болуы мүмкін:

- балалардың негізгі әрекеті болып табылатын ойын;
- тосын сәт — ертегі немесе мультфильмнің сүйікті кейіпкері қонаққа келеді және баланы саяхатқа шақырады;
- көмек сұрау, өйткені балалар әлсіздерге көмектесуден ешқашан бас тартпайды, олар үшін маңыздылығын сезіну маңызды;
- музыкалық сүйемелдеу.

Сонымен қатар, балаларға іс-әрекет тәсілдерін жанды, эмоционалды түрде түсіндіріп, бейнелеу тәсілдерін көрсеткен жөн.

Әрқайсымыздың бойымызда өнер адамы мен ақын өмір сүреді, оны біз де білмейміз, дәлірек айтсақ, ұмыттық. «Көмілген таланттар» деген астарлы әңгімені есіңе түсір. Бірақ, шынында да, көпшілік өзін аша алмай, талантын жерге

«көмеді». «Ашылмаған таланттар» осылайша көше кезіп, қарапайым өмір сүреді. Тек бала кездегі бейімділік пен қабілетке ешкім мән бермеген. Сіз қарапайым ережені есте сақтауыңыз керек — дарынды балалар жоқ, ашылмаған балалар бар. Ал біз, ересектер, осы таланттарды ашуға көмектесуіміз керек!

В.А. Сухомлинский :_«Балалардың қабілеттері мен таланттарының бастауы сіздің қолыңызда. Саусақтан, бейнелеп айтсақ, шығармашылық ойдың қайнар бұлағынан нәр алған ең тамаша иірімдер – ағындар. Басқаша айтқанда, баланың қолында қаншалықты шеберлік болса, бала соғұрлым ақылды болады»._

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.